Kriisiolukorra ja riigikaitse seaduse (KORKS) käsiraamat

Viimati uuendatud 12.10.2026

Sisukord

Mõisted ja terminid **3**

Mõisted ja terminid

Terminikasutus.

Käsiraamatus kasutatakse mõistet „kriisiolukord“ KORKS-is sätestatud tähenduses. Sõna „kriis“ ei kasutata kriisiolukorra sünonüümina. Olukordade kirjeldamisel kasutatakse võimaluse korral täpsemat mõistet, näiteks oht, sündmus, häire, katkestus, õnnetus või kriisiolukord, sõltuvalt kontekstist.

KORKS-i jõustumisel ei kasutata hädaolukorda enam Eesti üldise kriisijuhtimise tasemena. Valdkondlikult säilib „hädaolukorra“ mõiste siiski maagaasi varustuskindluse regulatsioonis ning massilisest sisserändest põhjustatud hädaolukorra puhul. Need on eriseadustes ja Euroopa Liidu õiguses määratletud olukorrad ega ole samastatavad KORKS-i kriisiolukorraga. Muud valdkondlikud sündmused lahendatakse üldjuhul pädeva asutuse poolt eriseadustes sätestatud pädevuse ja meetmetega; KORKS-i kriisiolukord kehtestatakse või loetakse tekkinuks siis, kui selleks on täidetud KORKS §-s 4 sätestatud tingimused.

Ava kõik

Õigusaktis defineeritud või õigusaktist vahetult tulenevad mõisted

Agressioon – Eesti Vabariigi iseseisvuse ja sõltumatuse või territoriaalse terviklikkuse vastu suunatud relvastatud rünnak või sellega samaväärne rünnak (§ 30 lg 1–2).

Analüüsiobjekt – funktsioon, teenus, kriisiülesanne, territoorium, organisatsioon või muu tervik, mille suhtes riske hinnatakse ning mille toimimist, kaitstust või toimepidevust analüüsitakse.

Delegeeritud tegevusvaru – tegevusvaru haldaja ja juriidilise isiku vahel sõlmitud tähtajalise lepingu alusel moodustatud tegevusvaru, mille puhul juriidiline isik võtab endale tegevusvaru või selle osa moodustamise ja haldamise kohustuse ning tegevusvaru haldajal on õigus lepingus kokku lepitud tingimustel tegevusvaru omandada (tegevusvaru regulatsioon, § 99).
Demobilisatsioon – tegevuste kogum, mille tulemusena viiakse Kaitseväe sõjaaja üksused mobilisatsioonile eelnenud valmisolekusse (§ 33 lg 2).

Edastaja – EE-ALARM-iga liituma kohustatud isik (§ 93).

EE-ALARM – protokollide, protsesside ja tehnoloogiate kogum elanikkonnale viivitamatu ohuteate edastamiseks (§ 93 lg 2).

Elanikkonnakaitse – riigi ja ühiskonna tegevused, mis toetavad inimeste valmisolekut kriisiolukorra ajal ise toime tulla, kaitsevad inimesi kriisiolukordadest tulenevate ohtude eest ja abistavad nende tagajärgedega toimetulemisel (§ 2 lg 2).

Elutähtis teenus – seadusega määratud teenus, mille katkemine ohustab vahetult inimeste elu või

tervist, ühiskonna toimimist või riigi julgeolekut (§ 81 jj).

Elutähtsa teenuse osutaja (ETO) – isik, kes osutab elutähtsat teenust ning kelle suhtes kohaldatakse elutähtsa teenuse toimepidevuse nõudeid (§ 18 lg 3, § 20 lg 8–10, § 81–83).

Elutähtsa teenuse toimepidevuse korraldaja (ETKA) – seadusega määratud asutus, kes korraldab elutähtsa teenuse toimepidevust, kehtestab nõudeid, teeb järelevalvet ning koordineerib teenuse toimepidevuse tagamist (§ 82).

Erakorraline seisukord – Riigikogu välja kuulutatud seisukord Eesti põhiseaduslikku korda ähvardavast ohust põhjustatud olukorra lahendamiseks (§ 28).

Eriolukord – Vabariigi Valitsuse välja kuulutatud seisukord loodusõnnetusest, katastroofist või nakkushaiguse levikust põhjustatud olukorra lahendamiseks (§ 26).

Füüsiline varu – üks varustuskindluse tagamise meede. Lisaks füüsilistele varudele võib varustuskindlust tagada lepinguliste kokkulepete, alternatiivsete tarnijate, hajutatud tarneahelate, reservvõimekuse, asenduslahenduste ning muude toimepidevuse meetmete kaudu (§ 99 jj).

Kodanikukohustus – riigikaitselise kriisiolukorra ja eriolukorra ajal töö- või teenistussuhteväline üksikjuhtumil tehtav vajalik töö (§ 117 jj).

Kriisiolukord – olukord, mille võib kehtestada või mis loetakse tekkinuks KORKS-is sätestatud tingimustel juhul, kui on vaja lahendada tsiviilkriisi või tõrjuda riigi julgeolekut või põhiseaduslikku korda ähvardavat ohtu ning on täidetud seaduses sätestatud tingimused (§ 4).

Kriisiplaan – dokument, milles määratakse kriisiolukorda põhjustada võiva ohu tõrjumiseks või kriisiolukorra lahendamiseks vajalikud tegevused ja lahendused, juhtimis- ja koostöökorraldus ning vajalikud võimed ja ressursid (§ 19-20).

Kriisiroll – isikule määratud kohustused ja ülesanded, mida tuleb täita kriisiolukorra ajal, et tagada püsivate kriisiülesannete täitmine ja toimepidevus. Kriisiroll võib olla täidetav nii isiku tavapärase tööajakorralduse raames, tööaja erisuste raames, täiendavate töö- ja teenistussuhete raames või kriisiülesandega töö- ja ametikoha täitmise raames (§ 23 lg 3 p 4).

Kriisiülesanne – kriisiolukorra lahendamiseks või lahendamise toetamiseks määratud püsiv või ühekordne ülesanne (§ 12 lg 1, § 15).

Kriisiülesandega ameti- ja töökoht – ameti- või töökoht, mille ülesannete hulka kuulub püsiva kriisiülesande täitmine või selle toetamine ja millel töötaja on sellele määratud ja kantud töötajate registrisse (§ 107).

Käivitaja – asutus või isik, kes otsustab viivitamatu ohuteate edastamise (§ 93 lg 5).

Mobilisatsioon – tegevuste kogum, mille käigus tagatakse Kaitseväe sõjaaja üksuste valmisolek riigi sõjaliseks kaitseks (§ 32 lg 2).

Objektikaitse – sellise maa-ala, ehitise või seadme kaitse, mille ründamine, hõivamine, kahjustamine või hävitamine takistab märkimisväärselt võimet või toob kaasa võimetuse täita kriisiülesannet (§ 24 lg 1).

Püsiv kriisiülesanne – ülesanne, mis seondub täidesaatva riigivõimu asutuse või kohaliku omavalitsuse üksuse põhiülesandega ning juriidilise isiku ja füüsilisest isikust ettevõtja tegevusala või eesmärgiga (§ 12 lg 2).

Riigikaitse – Eesti Vabariigi iseseisvuse ja sõltumatuse, tema maa-ala, territoriaalmere ja õhuruumi lahutamatu ja jagamatu terviklikkuse ning julgeoleku ja põhiseadusliku korra kindlustamine, tagades seejuures elanikkonnakaitse ja ühiskonna toimimise (§ 2 lg 1).

Sõjaseisukord – Riigikogu või seaduses sätestatud juhul Vabariigi Presidendi välja kuulutatud seisukord Eesti Vabariigi vastu suunatud relvastatud rünnakust või agressioonist põhjustatud olukorra lahendamiseks (§ 30).

Tegevusvaru – kriisiolukorraks valmistumisel ja selle lahendamisel elanikkonnakaitse ning ühiskonna toimimise tagamiseks vajalikud tooted (§ 99 lg 1).

Toimepidevus – püsiva kriisiülesandega asutuse ja isiku, sealhulgas elutähtsa teenuse osutaja ja kohaliku omavalitsuse üksuse ning põhiseadusliku institutsiooni suutlikkus ja valmidus järjepidevalt toimida ning igal ajal ülesandeid täita ja teenuseid osutada (§ 23 lg 1).

Tsiviilkriis – loodusõnnetus, inimtekkeline katastroof, nakkushaiguse levik või elutähtsa teenuse katkestus, mis põhjustab tõsise ja ulatusliku häire ühiskonna toimimises, ohustab vahetult paljude inimeste elu või tervist või põhjustab suure varalise, majandusliku või keskkonnakahju (§ 4 lg 2).

Töökohustus – töö- või teenistussuhtest tulenev kohustus, mis on vahetult seotud asutuse või isiku püsiva kriisiülesande või põhiseadusliku institutsiooni ülesande täitmisega (§ 106 lg 1).

Ulatuslik evakuatsioon – inimeste elu või tervist ähvardava ohu korral suure hulga inimeste ajutine ümberpaigutamine ohustatud alalt ohutusse asukohta (§ 98 lg 1).

Ulatuslik katkestus – elutähtsa teenuse pikaajaline, raskete tagajärgedega või muu suure mõjuga katkestus või selle oht (§ 20 lg 10).

Varjend – hoone või selle osa, mis on rajatud varjumiseks ja mille konstruktsioon kaitseb inimest plahvatuse ning sellega kaasneva lööklaine, laialipaiskuva eseme ja õhusaaste, sealhulgas ioniseeriva kiirguse eest (§ 95 lg 3).

Varjumine – vahetu kõrgendatud ohu korral ohustatud alal viibiva isiku ajutine ümberpaiknemine

sobivasse ruumi või ehitisse või seal püsimine elu ja tervise kaitseks (§ 94 lg 2).

Varjumiskoht – ehitis või selle osa või ajutine ehitis, mis on kohandatud varjumiseks ja mille konstruktsioon kaitseb inimest vähemalt plahvatusega kaasneva laialipaiskuva eseme eest (§ 97 lg 1).

Ühekordne kriisiülesanne – riigikaitselise kriisiolukorra või eriolukorra ajal üksikjuhtumil antud ülesanne, mis peab olema seotud füüsilisest isikust ettevõtja või juriidilise isiku põhitegevusega (§ 15 lg 2).

Käsiraamatu metoodilised mõisted

Erikord – käsiraamatus kasutatav koondnimetus eriolukorra, erakorralise seisukorra ja sõjaseisukorra kohta. Mobilisatsioon ja demobilisatsioon ei ole erikorrad. Erikord on tavapärasest õiguslikust, juhtimis- või töökorraldusest erinev korraldus, mida rakendatakse seaduses kindlaksmääratud tingimustel eesmärgi saavutamiseks või kriisiülesande täitmiseks.

Kriisiülesande täitja – käesolevas käsiraamatus kasutatav koondnimetus püsiva kriisiülesandega asutuse või isiku, kohaliku omavalitsuse üksuse, elutähtsa teenuse osutaja ning muu asutuse või organisatsiooni kohta, kellele on seaduse või selle alusel määratud kriisiülesanne. Tegemist ei ole KORKS-is defineeritud mõistega.

Varjumisplaan – hoones varjumise korraldamise kirjeldus, milles määratakse varjumisvõimalused, liikumisteed, vastutavad isikud ning tegevused vahetu ohu korral.

Varu – kriisiolukorras või häire korral kasutamiseks ette nähtud kaupade, materjalide, seadmete või muude ressursside kogum.
Varustuskindlus – suutlikkus tagada kriitiliste kaupade, teenuste ja muude ressursside kättesaadavus ka olukorras, kus tavapärased tarneahelad või turumehhanismid on häiritud.

Varustuskindlus – suutlikkus tagada kriitiliste kaupade, teenuste ja muude ressursside kättesaadavus ka olukorras, kus tavapärased tarneahelad või turumehhanismid on häiritud.

Õppus – kavandatud tegevuste kogum, mille käigus harjutatakse püsivate kriisiülesannete täitmist või kontrollitakse valmisolekut nende täitmiseks kriisiolukorras.

Harjutusõppus – õppuse liik, mille põhieesmärk on juhendamise abil kinnistada osalejate oskusi, koostööd ja töövõtteid. Õppuse toimumisest on kõik osalejad teadlikud.

Kontrollõppus – õppuse liik, mille põhieesmärk on hinnata osalejate iseseisvat tegutsemist ja saada võimalikult objektiivne hinnang püsiva kriisiülesande täitmise, võime, kriisiplaani või valmisoleku tegelikule toimimisele. Õppuse toimumisest on eelnevalt teadlikud ainult korraldajad, hindajad ja ohutuse tagamisega seotud isikud.

Riigi põhifunktsioon - riigi ja ühiskonna toimimiseks vajalik tegevuste, teenuste ja võimete tervik, mille oluline häirumine võib ohustada riigi julgeolekut, põhiseaduslikku korda, paljude inimeste elu või tervist, ühiskonna toimimist või riigi võimet kriisiolukorda lahendada.

Ohuallikas – isik, nähtus, tegevus, tehnoloogia, süsteem või muu asjaolu, millest võib oht lähtuda.

Oht – ohuallikast tulenev sündmus, tegevus või asjaolu, mis võib põhjustada kriisiolukorra või kahjustada riigi põhifunktsiooni, püsiva kriisiülesande, sealhulgas elutähtsa teenuse toimimist.

Ohustsenaarium – ohu võimaliku või eeldatava realiseerumise kirjeldus, mis hõlmab ohu tekkimist, arengut, kestust, ulatust, mõjutatud põhifunktsioone ja püsivaid kriisiülesandeid ning võimalikke tagajärgi.

Risk – väljendab ohustsenaariumi realiseerumisega kaasneda võivat kahju või häire võimalust, mida määratakse realiseerumise tõenäosuse ja võimalike tagajärgede raskuse kombineeritud näitajana.

Riskiklass - riski suhteline suurus, mis määratakse tõenäosuse ja tagajärgede hinnangu alusel.

Riskianalüüs - määratakse kindlaks riski olemus ja ulatus, tehes kindlaks kriisiolukorrani viia võivad võimalikud asjakohased ohud ja haavatavused, analüüsides neid ohte ja haavatavusi ning hinnates sellest tingitud potentsiaalset häiret või katkestust püsivale kriisiülesandele, sealhulgas elutähtsale teenusele.

Kriitiline tegevus – tegevus, mille puudumine toob kaasa püsiva kriisiülesande häire või katkestuse.

Häire - takistus püsiva kriisiülesande täitmisel, sealhulgas elutähtsa teenuse osutamisel, mille tõttu ei ole võimalik kriisiülesannet täita täies mahus.

Katkestus - püsiva kriisiülesande, sealhulgas elutähtsa teenuse osutamise lakkamine.

Meede – ennetav või leevendav tegevus, lahendus, nõue või vahend tuvastatud riski vähendamiseks või selle realiseerumise negatiivse mõju piiramiseks.

Ennetav meede - abinõu, mida rakendatakse püsiva kriisiülesande täitmise, sealhulgas elutähtsa teenuse häire või katkestuse vältimiseks või selle riski vähendamiseks.

Leevendav meede - püsiva kriisiülesande, sealhulgas elutähtsa teenuse katkestuse või häire lahendamisel rakendatav abinõu, millega takistatakse negatiivse mõju laienemist või vähendatakse negatiivset mõju.

Tegevuskujustus – kriisiplaanis kavandatud järjestikune eesmärkide, tegevuste ja otsustukohtade põhiloogikat kirjeldav tekstiline ja visuaalne tervik..

Võime – suutlikkus täita püsivat kriisiülesannet kriisiolukorras vajalikul viisil ja ajal.

Võime kirjeldus - esitatakse, mida võimega saab teha, kui kaua saab tegutseda ning milliseid ressursse selleks vajatakse. Kirjelduses arvestatakse kriisirolliga vabatahtlike ja reservide kaasamise võimalusega.

Ressurss – võime rakendamiseks kasutatav personal, vahendid, varud, taristu, info- või sidesüsteemid, teave või rahaline vahend.

Võimelünk – erinevus püsiva kriisiülesande täitmiseks vajaliku ja tegelikult olemasoleva võime vahel.

Valmisolekutase - toimepidevuse tagamiseks rakendatav juhtimis-, töökorraldus- ja ressursivalmidus, mille eesmärk on kohandada asutuse või isiku valmisolekut vastavalt ohule, olukorra arengule ning püsiva kriisiülesande täitmise vajadusele. Valmisolekutase ei väljenda asutuse või isiku toimepidevuse taset.

Õigusaktide lühendid

ATS – avaliku teenistuse seadus

ATKEAS – alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seadus AvTS – avaliku teabe seadus

ESS – elektroonilise side seadus HMS – haldusmenetluse seadus KaLS – Kaitseliidu seadus

KarS – karistusseadustik

KOFS – kohaliku omavalitsuse üksuse finantsjuhtimise seadus

KOKS – kohaliku omavalitsuse korralduse seadus KORKS – kriisiolukorra ja riigikaitse seadus

KorS – korrakaitseseadus

KVTS – kaitseväeteenistuse seadus MeeTS – meediateenuste seadus MGS – maagaasiseadus

MsüS – majandustegevuse seadustiku üldosa seadus PPVS – politsei ja piirivalve seadus

PS – Eesti Vabariigi põhiseadus

PSJKS – põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seadus RavS – ravimiseadus

RES – riigieelarve seadus

RKKTS – Riigikogu kodu- ja töökorra seadus RTS – Riigi Teataja seadus

TLS – töölepingu seadus

TTKS – tervishoiuteenuste korraldamise seadus VKVS – vedelkütusevaru seadus

VTMS – väärteomenetluse seadustik VäSS – välissuhtlemisseadus

Viimati uuendatud 02.10.2026